

ANTONÍN ŠÍMA:**Svět vymezený a neomezený. Principy přírody ve filosofii Filoláa z Krotónu a u raných pythagorejců**

Červený Kostelec: Pavel Mervart 2012, ISBN 978-80-7465-048-2, 315 s.

Výskum myšlienok pythagorovcov je akiste nočnou morou pre tých, ktorí sú zvyknutí opierať sa o pevnú textovú základňu, a rajskou záhradou pre tých, ktorí sa radi púšťajú do konštrukcií postavených na dohadoch a nepotvrdených predpokladoch. Hodnotenia pythagorovského príspevku do dejín európskeho myslenia sa preto pohybujú medzi dvoma pólmi: buď sa o nich pre neistotou ohľadom ich náuky odborníci na dejiny filozofie ani nevyjadrujú, alebo nekriticky prijímajú akúkoľvek zmienku o ich učení, nech by pochádzala aj z obdobia neskorej antiky. A ak niekto hodí za hlavu prepriaty skepticizmus a dôveruje antickým informáciám o pythagorovcoch, tak ich buď považuje za mystikov koncentrujúcich sa na náboženskú skúsenosť, alebo ich vyzdvihuje ako jedných zo zakladateľov európskej vedy.

Medzi túto Skyllu a Charybdu sa odvážil vplávať mladý český autor Antonín Šíma, interný doktorand na Ústave filozofie a religionistiky Filozofickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe. Výsledkom je zaujímavá a vyvážená monografia, ktorá sa sústreďuje na jednu z postáv pythagorovského hnutia, konkrétne na Filolaa z Krotónu.

V úvodnej kapitole Šíma poukazuje na to, že Filolaos si v dejinách modernej kritiky prešiel svoju cestu do filozofického limba. Jeho návrat na svetlo si v prvom rade vyžaduje poctivé vytriebenie prameňov. Tu sa autor opiera o výsledky výskumu Waltera Burkerta (*Weisheit und Wissenschaft*, 1962) a navrhuje opustiť predstavu, že čím je prameň starší, tým je dôveryhodnejší. Komentátori vedení touto predstavou sa totiž nechávajú zväbiť Aristotelovými svedectvami o „takzvaných pythagorovcoch“ a zabúdajú pri tom na to, že Aristotelés i jeho komentátor Alexandros sa vyjadrujú o pythagorovcoch kolektívne, a preto pripísať rozoberané názory bez rozlíšenia jednému autorovi, Filolaovi, môže byť hrubou metodickou chybou. Navyše, ako je známe, Aristotelés prezentuje názory predsokratovcov výlučne v spojitosti so svojím systémom a neváha im klásť do úst vlastnú, aristotelovskú terminológiu a do mysli vlastné, aristotelovské myšlienkové vzorce. Okrem toho Aristotelés sa vyjadruje o takzvaných pythagorovcoch zvyčajne ako o paralele súdobých akademikov, ktorí rozvíjali interpretáciu Platónovej hypotézy ideí na báze čísel. Ak teda chceme spomedzi Filolaových zlomkov vylúčiť falzá, musíme byť podozrievaví k akýmkoľvek stopám platónskej a aristotelovskej terminológie a mali by sme uprednostniť tie, ktoré majú kozmologický, nie metafyzický ráz. Okrem toho je pomôckou aj výskyt dórskeho dialektu. Môže vyznieť paradoxne, že týmto kritériám najlepšie vyhovujú zlomky z *Antologie* od Jána Stobaia, kompilátora, ktorého od Filolaa delí celé tisícročie.

Po prvej kapitole, v ktorej autor predstavil *status quaestionis* a urobil spomenuté zásadné metodologické rozhodnutie ohľadom kritéria rozlišovania medzi prameňmi, nasleduje stručná kapitola, ktorá sumarizuje informácie o Filolaovom živote a diele. To, čo nasleduje v ďalších piatich kapitolách, je analýza tematicky zoradených skupín zlomkov a referátov. Po nich sa autor v ôsmej kapitole vracia k Aristotelovým správam o pythagorovcoch a deviatá kapitola sa vo forme záveru venuje ďalšiemu pôsobeniu pythagorovskej tradície v dejinách myslenia. Keby sme za samostatnú kapitolu považovali aj prílohu obsahujúci grécky text a český preklad obsiahlejších pasáží týkajúcich sa Filolaa, počet kapitol by symbolicky dosiahol magickú desiatku.

Pustiť sa do komentára zlomkov je podujatie, nad ktorým visí hrozba rozpadu do separovaných oblastí, medzi ktorými sa stráca vzájomná súvislosť. Šímovi sa však vynikajúcim spôsobom darí nachádzať spojitosť medzi jednotlivými oblasťami, ktorých sa skupiny svedectiev týkajú. Darí sa mu to najmä vďaka spomenutému kritériu filtrovania zlomkov. Preto sa v prvej sérii komentárov (3. kapitola) venuje zlomkom zo Stobaia, ktorých témou sú vymedzujúce a neobmedzené činitele. Tieto činitele autor oddeľuje od čísel, s ktorými ich priamočiari stotožňuje Aristotelés. To Šímovi umožňuje ukázať, že Filolaos je v prvom rade typický predsókratovský filozof prírody, nie metafyzik. Toto zistenie činí zadosť titulu celej monografie a výborne zapadá aj do grantového projektu venovaného ranej gréckej filozofii a prírodovede, ktorého je monografia súčasťou. Na margo tejto kapitoly o činiteľoch mám však drobnú jazykovú poznámku. Slovenskému uchu totiž termín „činiteľ“ vo výraze „činiteľ vymeďujúci a neomezený“ (napr. v nadpise na s. 59) znie ako životné podstatné meno. Domnievam sa, že náležitejší by bol tvar neživotný, teda, po slovensky nie „vymedzujúci a neobmedzený činiteľa“, ale „vymedzujúce a neobmedzené činitele“.

Tieto dva druhy činiteľov ďalej slúžia ako kľúč k interpretácii ostatných oblastí Filolaovho záujmu (vrátane spomenutých čísel). A tak je štvrtá kapitola venovaná Filolaovej náuke o číslach ako súčasti dejín matematiky, pričom čísla nie sú podľa Aristotelovej optiky metafyzickým princípom na jednej úrovni s činiteľmi vymedzenými a neobmedzenými, ale jednou z inštancií, v ktorých sa prejavujú vzájomné vzťahy medzi týmito činiteľmi. Na základe Iamblichovho svedectva Šíma ukazuje, že aritmetika a geometria sú pre Filolaa disciplíny, ktoré človeku umožňujú myšlienkové uchopenie časti univerza, ktoré je vo svojej neobmedzenosti inak neuchopiteľné.

V piatej kapitole sa sústreďuje na zlomky a referáty obsahujúce narážky na Filolaovu náuku o prírode a harmónii. Ak platí, že neobmedzené činitele sú abstraktným vyjadrením časového a priestorového kontinua a vymedzujúce činitele sú určenia konkrétnych jednotlivín, Filolaos chce ukázať, že v každej veci je protiklad neobmedzeného a vymedzeného spojený prostredníctvom harmonickej spriaznenosti.

Šiesta kapitola si všíma Filolaovu náuku o vznikaní a aktuálnej podobe kozmu, zatiaľ čo siedma komentuje svedectvá o jeho predstavách o živočíšnom tele a jeho funkciách. Okrem toho, že Šíma opäť poukazuje na spájanie dvojice základných činiteľov, dáva do pozornosti aj nápadnú podobnosť medzi makrokozmičným organizmom, dýcha-

júcim neobmedzený vzduch, a embryológiou založenou na predpoklade, že život vzniká z tepla a na svoje ochladenie a prežitie tiež potrebuje vzduch.

Pomerne rozsiahla deviatá kapitola berie do úvahy Aristotelove referáty, ktoré boli na základe zvolenej metodiky odsunuté na druhú koľaj. Autor ich na konci svojej knihy preberá nie ako hlavný prameň skúmania Filolaových názorov, ale naopak, interpretuje Aristotelove svedectvá vo svetle výsledkov výskumu prezentovaného v hlavnej časti práce.

Na záver tohto stručného obsahového prehľadu s potešením konštatujem, že publikácia Antonína Šímu je ukázkou toho, ako z nevelkého počtu útržkov dobových informácií možno vytvoriť zmysluplný výklad náuky dávneho autora, ktorého dielo sa nám nezachovalo. Obdivuhodné je najmä to, že Šíma sa pri tomto výklade odmieta opierať o nepodložené dohady, ale postupuje cestou dôkladného triedenia prameňov a rigorózne textovej analýzy.

Jaroslav Cepko

Jaroslav Cepko
Katedra filozofie FF UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
Slovak Republic
e-mail: jaroslav.cepko@umb.sk

PETER ŠAJDA:

Buberov spor s Kierkegaardom: O vzťahu náboženstva k etike a politike

Bratislava: Kalligram 2013, 222 s.

Buberov vzťah ku Kierkegaardovi je obzvlášť zaujímavý svojou ambivalentnosťou. Na jednej strane Buber vyzdvihuje Kierkegaardov dôraz na osobu, v ktorom vidí významný prínos k vybudovaniu svojej vlastnej dialogickej filozofie, no na strane druhej ho obviňuje z akozmizmu (absencie bytostnej intersubjektivity), ktorý vníma ako zásadne protirečiaci dialogickému mysleniu. A práve tento ambivalentný vzťah Bubera ku Kierkegaardovi si zaumienil podrobne preskúmať slovenský autor Peter Šajda vo svojej monografii. Šajda vo svojej prvej knihe zúročil dlhoročné štúdium korpusu diel obidvoch mysliteľov, pričom čiastkové výsledky tohto štúdia zamerané na Buberovu kritickú recepciu Kierkegarda priebežne publikoval v článkoch doma i v zahraničí.¹ A závery týchto

---

¹ ŠAJDA, P. (2011): Martin Buber: „No-One Can so Refute Kierkegaard as Kierkegaard Himself“. In: Stewart, J. (ed.): *Kierkegaard and Existentialism (Kierkegaard Research: Sources, Reception and*